

התפילה והרעות

שיעור שניתן ע"י הרב בנימין הרלינג
זצוק"ל הי"ד בישיבת קרני שומרון,
לקראת הימים הנוראים (תשרי תשס"א)

המדרש בפרשת ויחי, השייך גם - כן למקום בו אנו נמצאים, נחלת יוסף הצדיק, (מן הסתם כאן זה חבל מנשה, יש האומרים חבל אפרים, אבל כנראה שזה של שבט מנשה). בסיום הברכה שאמר יעקב אבינו לאפרים ולמנשה כתוב "וידגו לרוב בקרב הארץ". נמשלו בני שבט יוסף, ובעצם עם - ישראל גם - כן לדגים, ונאמרו על דימוי זה של כנסת ישראל בכלל ובעיקר שבטו של יוסף לדגים כמה וכמה הסברים. אחד הדברים שלא שלטה בהם עין הרע ואחד ההסברים שאומר המדרש: מה דגים הללו שכל חייהם במים, ובלי מים אין להם חיים, אף על פי כן כשנכנסת איזה טיפה חדשה לתוך הבריכה או לתוך הנחל שהם נמצאים בו, אז כל הדגים "רצים" לשם כאילו שלא טעמו מים מימיהם. כך ישראל שכל חייהם בתורה ועם כל זה כשהם שומעים משהו שנראה חדש, אז כולם רצים לשמוע כאילו שאף פעם לא שמעו אותו.

ואני נשען על המדרש, מן הסתם אע"פ שבוודאי ב"ה הבית הזה מלא וגדוש בתורה לעילא ולעילא, אבל עם כל זה כפי שאומר המדרש, מן הסתם טיפה חדשה אולי בכל אופן תתקבל עזרת ה'.

קצת דברי פתיחה: דבר ששייך לפרשת השבוע, שמעתי הסבר מעניין מהרב אלי לופיאן זצ"ל בעל ספר "לב אליהו", לאחד הפסוקים בפרשה: "א-ל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא" הפלא הוא גדול מאי רבותא קמ"ל? שהקב"ה חס וחלילה לא עושה עוול?! "צדיק וישר" - יש משמעות, אבל "אל אמונה ואין עוול" מאי רבותא?! הרב לופיאן זצ"ל היה מסביר את הפסוק כך: אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא. גם אם יש

* השיעור עבר סיגנון ועריכה, הכל באחריות העורך, ויהי רצון שלא אבוא לידי תקלה, ושדברים מתוקנים יצאו תחת ידי.

שופט, דיין צדיק, בשר ודם שמשתרל לשפוט צדק בכל כוחו ובכל התבוננותו, אעפ"כ הוא איננו יכול לקחת בחשבון את כל המסתעף מפסק הדין שלו, והוא גם לא צריך לקחת בחשבון, לפעמים אף אסור לו לקחת בחשבון. אם הוא צריך לשפוט אדם מסוים שיוטל עליו איזשהו עונש. אם זה עונש ממון או עונש אחר, הוא איננו יכול לקחת בחשבון את כל הנגרם ע"י העונש הזה לאנשים אחרים, לדוגמא אם אותו אדם הוא בעל משפחה, יש לו חברים ידידים, כולם עלולים לסבול בצורה ישירה או בצורה עקיפה. אז בעצם כשהוא פוסק את דינו, לגבי אותו אדם הוא ודאי עושה לפי היושר ולפי הצדק כמיטב יכולתו. יש לו סיעתא דשמיא אבל הוא איננו יכול לקחת בחשבון ולהזהר שלא יגרם איזשהו עוול לאחרים.

אך כשהקב"ה שופט, כשהוא דן את האדם, הוא איננו מסתכל רק על האדם עצמו, אלא כל מה שהוא גוזר על האדם בא מתוך ראייה מקיפה וכוללת של כל מה שמסתעף ממה שיוטל אל אותו אדם. ואם ע"י עונשו חס וחלילה יש גם סבל לזולתו, מתוך השפעה ישירה שבאה להם מהעונשו, או השפעה עקיפה, סבל גופני וסבל נפשי. כל זה נלקח בחשבון, כי הקב"ה שופט צדק באופן מוחלט ודואג שלא יגרם שום עוול חס ושלום למישהו אחר. הכל נלקח בחשבון! ואם אותו האחר שעלול להגרם לו איזשהו נזק, איזשהו עוול, איננו ראוי לעוול הזה, איננו ראוי לעונש הזה, שמבחינתו זה עוול, לכן הקב"ה משנה את דינו של אותו אדם שנשפט.

ואם בא עונש כזה שהוא נפקא מינה לאחרים והקב"ה מביאו עליו, כנראה שגם האחרים היו צריכים להיות שותפים בעונש זה, בגזר דין הזה.

זוהי המשמעות אומר ר"א לופיאן של "אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא". לכן הוא אומר שאחד הדברים מלבד החשיבות העצמית של אהבת הריע ונושא בעול עם חבריו והרגשת ההזדהות עם כל אחד ואחד מישראל ובעיקר עם החברים הקרובים שיושבים בדיבוק חברים, מלבד זה יש בזה גם זכות גדולה ליום הדין.

לקראת ימי הדין והרחמים צריך לעורר ביותר את נושא אהבת הריע ואת ההזדהות של אחד עם חבריו, משום שע"י זה מתרבות והולכות הזכויות של כל אחד ואחד. כי הרי כשיש באמת קשר אמיתי ביני ובין חברי אז הרי בזכותו אם אני איננו ראוי, ואילו חברי זכאי, אז גם אני יכול לזכות על - ידו, כי הרי אם באמת הוא מזדהה איתי ואני מזדהה איתו. אז אם חס - וחלילה על אחד מאיתנו יוטל איזה שהוא דבר, זה יגרום בהכרח מתוך דבקותנו, סבל לשני באופן ישיר או בעקיפין, ומכיון שהקב"ה הוא "אל אמונה ואין עוול" לכן זכותו של כל אחד ואחד בעצם יכולה להגן על כולם. כמו הערכות. במוכן של נשיאה בעול של אחריות של כל אחד על זולתו. יש מדרש תנחומא בפרשת

ניצבים ששם מודגש מאד העניין של ערכות "הנגלות לנו ולבנינו", המדרש פותח דוקא בעניין של ערכות לטובה, אם יש צדיק אחד הוא מגן על כולם, אבל כל זה אומר "השפת אמת", בתנאי שהשותפין מזדהים איתו, ונמצאים בקשר איתו. כשאני והוא אחד, אז יש באמת זכות גדולה ע"י כל אחד ואחד, מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, כן יהי רצון. ואולי נחזור לזה, אם נספיק בסוף הדברים ניגע שוב בעניין הזה.

הגמרא במסכת ברכות דף לב' מביאה את הפסוק האחרון בפרק כז' מתהילים, שאותו התחלנו לומר בר"ח אלול,

אנחנו אומרים: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'". מה הכפילות הזו של על קוה אל ה' ועוד פעם קוה אל ה'?

אומרת הגמרא כך: אמר רבי חמא בר חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

אומר רש"י: "קוה: והתחזק ואל תימשוך ידיך אלא חזור וקוה". תפילה מתוך תקווה וציפיה לה', ולכאורה הדבר הזה באמת צריך עיון, אם נשווה את זה לבקשה שאדם מפנה להבדיל אלף אלפי הבדלות, לחברו בשר ודם. למישהו שיש לו תפקיד ויכולת לעזור לו, נאמר שהוא פונה אליו פעם, פעמיים ושלוש, ולא נענה. אז הוא יבין שסתם חבל על הזמן, וחבל עוד פעם להתאמץ, והוא ודאי מרגיש את עצמו דחוי, "מה אני עוד פעם אלך אליו?! אמצא כבר דרכים אחרות".

והוא צודק, כי יתכן שאותו אדם בשר ודם, אולי לא אכפת לו, ואולי יש לו דברים יותר חשובים. אולי כלל הוא אינו יכול לעזור לי, אולי הוא גם לא רוצה לעזור. ולכן צריך להסיק מסקנה, כתוצאה מאחת האפשרויות הללו, שכן אם הבקשות נשנו והוא ביקש כמה פעמים ולא נענה אז א"כ לכאורה המסקנה צריכה להיות שיפטיק.

אך, אנחנו בתפילה אומרים שלא כך! כי כאן לא כתוב כמה פעמים יחזור ויתפלל, לא כתוב את מספר הפעמיים. ורואים ממשה רבנו שהתפלל, אומרים חז"ל שהתפלל תפילות כמניין ואתחנן תקט"ו תפילות, ואז הקב"ה אמר לו: "רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ומזה דורשים חז"ל שאם משה לא היה מקבל את הציווי הזה של "אל תוסף" הוא היה ממשיך להתפלל. שכן נאמר "יחזור ויתפלל" ולא כתוב כמה, אין הגבלה כמו "השב תשיבם אפילו מאה פעמים". כמו "הקם תקים" אין הגבלה. ובאמת צריך עיון, איך נסביר את הדבר הזה?

זה מוסבר ע"י התבוננות שהרב כאן מדריך אותנו בעניין התפילה. תפקיד התפילה, והצורך שבגללו הקב"ה קבע לנו את חוק זה של התפילה. ונתן לנו את הזכות הזאת של התפילה ולפי הרמב"ם זו גם מצוות עשה של תפילה.

מה באמת הסברא שצריך לחזור ולהתפלל? ומלבד מה ששאלנו, צריך להתבונן יותר מזה, מה בכלל עניין התפילה?

נביא משל למה הדבר דומה, כלומר למה הדבר איננו דומה, אבל לכאורה, אפשר לדמות את זה למציאות של ילד, בן שנמצא בבית הוריו והוא בא מבית הספר, האם הוא צריך לבקש מאמא שתיתן לו משהו לאכול?! הרי עוד לפני שהוא בכלל מעלה בדעתו לחשוב על אוכל, אמו כבר מציעה לו ומכינה לו והכל מוכן ומזומן, רק מבקשים ממנו תבוא. ואם הוא יוצא מהבית וקריר בחוץ, האם הוא צריך לבקש "אבא תן לי סוודר"?! בד"כ האבא רץ אחריו עם הסוודר, הוא לא צריך להציע עצות לאביו, בד"כ האב מבצע יותר טוב ממה שהבן עצמו יודע מה נחוץ לו ולמה הוא זקוק. והאב בד"כ משתדל לתת לו את מבוקשו עוד לפני שהוא מעלה בכלל על דל שפתיו איזה שהיא בקשה.

וכי אין הקב"ה יודע יותר טוב מאיתנו מה אנחנו צריכים?! הוא לא יודע שאנחנו צריכים פרנסה?! הוא לא יודע שאנחנו צריכים בריאות?! הוא לא יודע שאנחנו צריכים גאולה?! הוא לא יודע שאנחנו צריכים את ירושלים?! כל זה גלוי וידוע לפניו הרבה יותר מאשר לנו, א"כ מה אנחנו צריכים לבוא כביכול, חס ושלום ולתת לו עצות, שאנחנו צריכים את זה וצריכים את זה, איך מוסבר הדבר?

ז"א אם היינו מבינים את עניין התפילה בצורה הפשטנית שעניין התפילה הוא בכדי שנשיג את המבוקש, כשאני צריך כך וכך, אני מעלה את הבקשה הזו לפני היושב במרום ואני אכן מקבל ממנו אם אני זוכה - שכל ענין התפילה הוא בכדי שאקבל את המבוקש על ידי, ולכן יש לי את הזכות ואת המצווה לעמוד ולהתפלל.

בצורה כזו קשה מאד להבין כפי שהקשינו לעיל, שהרי אין הקב"ה צריך לבקשות שלנו ולעצות שלנו, על מנת שידע מה אנו צריכים.

לביאור הענין נראה את המשפטים הראשונים במאמר המופיע בעין - איה ברכות פרק ה, סימן עט:

"תכלית התפילה" - המטרה האמיתית של התפילה. "והשגת המבוקש שבא על ידה" - יש תכלית לתפילה ולהשגת המבוקש שבא ע"י התפילה, כלומר: השגת המבוקש

לא היא התכלית, כי כפי שאמרנו השגת המבוקש היתה יכולה לבוא בשופי בלי שנצטרך להתפלל, אז מה באמת תכלית התפילה?

אומר הרב התכלית של התפילה, של השגת המבוקש, שבאה על ידה, שהקב"ה קבע שאמנם ניענה ונקבל את המבוקש על ידינו בפרנסה או בבריאות, בגאולה ובישועה דוקא ע"י תפילה, התכלית של המערכת הזו שהקב"ה קבע "היא ביחוד, כדי להוציא שלימות מיוחדת מן הכח אל הפועל, לגדל כוחות הנפש בצירוי קדושה ושלימות"

נסביר קצת את הדברים: העובדה שאדם נזקק גם לצורך מילוי המבוקש בדברים הפשוטים והאלמנטריים שלו, במישור החומרי ובמישור הנפשי, לעמוד בתפילה לפני הקב"ה, כפי שהקב"ה קבע שכך יהיה סדר הדברים, זה נותן לאדם הזדמנות. המעמד הנפלא הזה של עמידה לפני הקב"ה נותן לאדם הזדמנות כדי שיוכל אדם 'לגדל כוחות הנפש בצירוי קדושה ושלימות' זה שהוא חייב לעמוד, וזכאי לעמוד לפני קונו ומבקש ממנו, כפונה לאב, ומתחנן לפני אביו שבשמיים, מתחטא לפני אביו בצורה הפשוטה ביותר במילים הפשוטות ביותר, גם לפי הנוסח שקבעו חז"ל וגם מה שהוא מוסיף מליבו, הדבר הזה, המעמד הזה, הוא זה שיכול לתת לאדם, כפי שהרב אומר 'לגדל כוחות הנפש בצירוי קדושה ושלימות', קודם כל מתוך עצם העמידה לפני בוראו, ועיקר העניין הוא, העובדה שהוא יודע שהוא יכול לבקש מקונו, מפני שהקב"ה מקשיב לבקשותיו ונענה לו, ממלא את צרכיו ע"פ בקשתו, זה דבר שמרומם את האדם בכל כוחות הנפש והגוף שלו לקרבת אלוקים וזה כוח מיוחד שרק הוא יכול להביא לידי אותה המעלה שהרב מגדירה כ"גידול כוחות הנפש בצירוי קדושה ושלימות" - כוחות הנפש כולם לא רק הצד השכלי, גם הרגש, גם כוח המדמה, גם "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך", משום שהוא צריך לבקש מהקב"ה גם על עצמותיו, גם על המציאות החומרית שלו, בכך שהוא עומד ומתחנן לפני הקב"ה, והקב"ה נענה לו כאב הנענה לבנו - עצם הדבר הזה מרומם את כל כוחות הנפש לקרבת אלוקים גדולה ועצומה.

אולי נראה שבעוד כמה מקומות הרב מדגיש את הדבר הזה, לדוגמא בעולת ראיה, בהקדמה לסדר התפילה - משפט אחד מתוך ההקדמה: המופיע בעמוד יד "הדרכת התפילה וחלקיה" פסקה ב, הרב כותב שם: "...עצם ערך התפילה ובטחון פעולתה בקיבוץ תנאיה" זה שאדם יכול להתפלל והוא יודע שהתפילה פועלת למלא את המבוקש כפי שהקב"ה קבע, שדווקא כך הוא יקבל את המבוקש, "גם מלבד פעולת השגת המבוקש והתרוממות הנפש בזכותה ע"י התפילה, הוא פנה גדולה" זאת אומרת יסוד גדול "בהשלמת האדם, על כן צריך שיבין כל מתפלל, שהתפילה היא חק נפלא" - חק במובן של סדר קבוע שהקב"ה קבע, וגם במובן זה שהוא לכאורה לא כ"כ מובן לנו כמו

שאמרנו קודם, כי ה' לא צריך את זה, אלא כך הוא קבע שיהיה סדר מילוי המבוקש דוקא ע"י תפילתנו "חק נפלא שחקק הקב"ה בעולמו להשלמת יצוריו בכל דרכי השלמות וביחוד לתכלית השלמות המוסרית הנצמחת ממנה", על ידי החק הזה שהאדם צריך להתפלל כדי לקבל את המבוקש, והוא נענה בתפילתו, זה כוח עצום שיכול להביא להשלמתו המוסרית, כמו שהרב אומר כאן שהיא צומחת ממעמד התפילה.

מצד אחד, כפי שאמרנו מקודם, שהוא מרגיש שכל ישותו, בכל כוחות הגוף והנפש שלו מופנים לה', שהוא עומד לפני קונו והבורא יתברך ומתיחס אליו כאב לבן, וגם מצד הידיעה שבכדי לזכות באמת למילוי המבוקש, בכדי להיות ראוי לעמוד בתפילה הוא צריך לתקן את עצמו - הוא צריך להשלים את מעמדו המוסרי, אז משני הצדדים גם יחד - כפי שהרב אומר בעין איה שזו פינה גדולה ביסוד שלמותו של האדם, "להוציא שלימות מיוחדת מן הכח אל הפועל, לגדל כחות הנפש בציורי קדושה ושלימות, ודרכי הציורים רבים הם ורחבים ומסתעפים לפרטים רבים שאין בהם קץ". כלומר השלמות של האדם ותיקון מעמדו המוסרי ו"ציורי הקדושה" דהיינו התחושות הפנימיות, הרגשות של קרבת אלוקים, של קדושה, שצריכים להיחרת בעומק הנפש הם רבים ומסועפים "וצור העולמים לפניו נגלו כל תעלומות, איזה ציור מיוחד" כלומר איזו דרגה מיוחדת, איזו השלמה מיוחדת בכוחות הנפש שלו צריך האדם הזה להשיג "ראוי וחסר לכל נפש פרטית שתשתלם בו, וכפי אותו הציור" - כלומר כפי אותו התיקון שהוא צריך לעשות בנפשו לפי אותה ההתרוםמות שהוא צריך להשיג אותה על ידי השרשת והעמקת התפילה "שראוי להיות נשלם, מזמין לפניו בראש (מראש) מסידור חכמתו העליונה, אותו חסרון וצורך תפילה" - זאת אומרת, סדר הדברים הוא הפוך ממה שלכאורה נראה, לנו נראה שאנחנו מתפללים בכדי להשיג את המבוקש, אך סדר הדברים הנכון לפי מה שהבנו, מהי תכלית התפילה באמת? הקב"ה מזמן מצבים של חסרון, לפעמים ח"ו של איזו צרה, של איזה צורך מיוחד שאדם צריך לבקש למלא את המבוקש המסוים הזה לעצמו, או לזולתו על מנת שבזכות התפילה, על ידי התפילה שמתעוררת ממעמקי הלב בגלל הצורך המיוחד שהוא נמצא בו עכשיו - על ידי זה תגיע לו שלמות מיוחדת, על ידי זה הוא יחקק בליבו איזה שהיא מעלה איזה ציור קדושה כפי שהרב אומר, שהיתה חסרה בו, אלמלא הזדמנות זו לתפילה.

זאת אומרת שהחסר לאדם ומה שמביא אותו בדרך הטבע להתעוררות של תפילה ולפעמים גם לזעקה ולהשתפכות הנפש "ואשפוך את נפשי לפני ה'" כמו שאומרת חנה, זה בכדי להוציא אל הפועל שלמות מיוחדת ברגש או בכוח המדמה, או אפילו בהשלמת כוחות הגוף שיהיו בקדושה ובטהרה, לכן מזדמנת לו אותה ההזדמנות הנפלאה של התפילה, מתעורר בו הצורך לתפילה.

זה מסביר גם את דברי חז"ל: למה היו האמהות עקרות? משום שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, וזה בולט מאד דווקא אצל אחת האמהות שלא היתה עקרה, אז יש בפסוק כאילו איזה התנצלות "וירא אלוקים כי שנואה לאה ויפתח את רחמה" לכן היא לא היתה עקרה, "אפס משהו" חריג, לאה בלי שהיתה צריכה להתפלל ולצפות בכליון עיניים כמו שאר האמהות שרה, רבקה ורחל. אבל כמובן שתפילתם של צדיקים זה לא רק להשלמת ציורי הקדושה הפרטיים שלהם. אצלם, בנוסף לזה יש בתפילתם העלאת כל העולם כולו לדרגה יותר גבוהה של קרבת אלוקים, ע"י כח התפילה שמתגלה במיוחד אצל גדולי עולם.

"וכפי אותו הציור", כלומר אותה השלימות שצריכה להיות מושגת ע"י התפילה, שזוהי כאמור תכלית התפילה, "שראוי להיות נשלם" לפי זה "מזמין לפניו מראש, מסידור חכמתו העליונה אותו חסרון וצורך תפילה" אותו חסרון שממחיש לו את הצורך להתפלל - ומתוך זה הוא מגיע לקרבת אלוקים, מתוך זה הוא מגיע להשלמה.

"ולפעמים, כשלא יספיק הציור להשתלם כראוי בכל עמקו בנפש ובכל גוניו, עד שיהיה נשנה ונכפל כמה פעמים כערכו, תתאחר התקבלות התפילה". ז"א לפעמים לא די בעמידה אחת לפני הקב"ה, לא די בהשתפכות נפש אחת, לא די בזעקה אחת אל ה', כדי להשלים את אותה התכלית של התפילה שהיא 'הגדלת כוחות הנפש בציורי קדושה ובשלימות מוסרית', לפעמים הקב"ה שהוא בוחן כליות ולב, חופש כל חדרי בטן והוא היודע מה נעשה בתוך תוכו של כל אחד ואחד מאיתנו, הוא רואה שעדיין לא השלמנו את מה שהיינו צריכים להשלים ע"י התפילה, ולכן עדיין לא מתמלא החסרון.

אז לא כמו שבחרנו את הדוגמא במשל, "משל כחרס הנשבר" מבשר ודם. האדם שמשול כחרס הנשבר, שאם פונים אליו להבדיל בבקשה והוא לא נענה, אז פונים פעם פעמיים שלוש ארבע וזהו מפני שמה שאני מבקש ממנו זה לא שהועמדתי במצב זה בכדי שאבקש ממנו, כדי שאגיע לאיזה תכלית פנימית רוחנית, אני מבקש ממנו פשוט שיעזור לי - אז אם הוא לא עוזר, יכול להיות שהוא לא רוצה, יכול להיות שהוא לא יכול, יכול להיות שלא אכפת לו, אבל כאן הסיבות הללו אינן קיימות, היד ה' תקצר להענות?! ודאי שהוא יכול לענות, האם הקב"ה איננו שם את ליבו חס ושלום לבקשותנו?! ודאי וודאי שכן "כרחם אב על בנים כן תרחם ה' עלינו" "מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קוראנו אליו" בכלל ובפרט, אלא מה שלא נענינו זה משום שעדיין לא השלמנו את אותה התכלית שצריכה להיות מושגת ע"י התפילה. כפי שאמרנו התכלית של השלמות המוסרית של גידול כוחות הנפש בציורי קדושה לכן לא נענינו ולכן ודאי וודאי שזה לא צריך להרפות את ידנו, אדרבה "יחזור

ויתפלל!" "על כן האדם שלא נענה, עליו רק לחזור ולהתפלל ולא לעמוד נואש, חלילה, כי הקצר קצרה ידו יתברך מפרדות?! - או כמו שאמרנו הקב"ה איננו שם את ליבו אלינו?! חס וחלילה! "אלא שהוא חושב מחשבות ליתן לאדם אחרית ותקווה, ושכל הדברים הזמניים" כלומר כל המאורעות כל המצבים שאדם נקלע אליהם - כל זה מכוון ומושגח על מנת ש"יוסיפו לו ערך נצחי ושלמות גמורה וחשובה". לכן כל המצבים שאדם מזדמן אלהם בחיי שעה, זה על מנת לתת לאדם את המניע, אפילו מניע חומרי לפעמים שיביא אותו לשלמותו האמיתית, שיביא אותו לשלמות המתבקשת.

עכשיו, יש לנו בכל אופן עוד איזה קושי מסוים, ויכול להיות, שעל זה הרב בא לענות במשפטים הבאים:

לפעמים אמנם האדם לא עומד נואש. כמו שהסברנו הוא מבין שאסור להתיאש חס ושלום. "אל יתיאש מן הרחמים..." ולכן הוא ממשיך לבקש, אלא שהוא חושב שאולי אני אדחק עוד ועוד ועוד עד שאולי פתאום אתחיל להתקדם, הרי תפיסה כזאת ג"כ נותנת איזה רפיון, מפני שבפועל עכשיו אין התקדמות, לכן הרב בא ואומר, שזה לא כך, "והנה כך היא המדה באדם, כשהוא עושה פעולות ואינו בא [בהן] למטרתו מתחלש לבבו", כלומר גם אם הוא לא מתיאש חס ושלום ואומר "אין תקווה" אבל מה שעשיתי עד עכשיו פעם - פעמיים, עשרים שלושים פעמים ולא הצלחתי אז חס ושלום זה כאילו היה לריק וזה ג"כ גורם לחלישות הדעת - "מתחלש לבבו", "אבל כשיודע שכל פעולה תקרבהו למטרתו" - הוא בטוח שכל פעולה כל מילה של תפילה כל השתפכות הנפש שהוא זכה לה מתוך קירות הלב, זה קירב אותו, זה רומם אותו, זה הגדיל לו את כוחות הנפש בצירוי קדושה, אמנם הוא עוד לא הגיע למה שמתבקש ממנו, עוד לא הגיע למה שצריך באמת לשאוף, אבל הוא התקדם, חס ושלום הוא לא דרך במקום. "אלא שלפי רוממות המטרה צריך המון פעולות", אם כן, ההסתכלות על השלבים שכבר עברנו על הפעולות שפעלתי, "לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו" משל למה הדבר דומה לאדם שהולך לטפס על איזה הר גבוה ונישא ומרחוק רואים את הפסגה, אך כטבעם של הרים, כשנמצאים כבר בתוך המעלה לא רואים את הפסגה, ואז הרבה פעמים קורה, שיש איזה אשליה כזאת שאני הולך הולך והולך ואז נדמה לי, הנה עוד מאתיים מטר אני מגיע לפסגה ואני מגיע לשם ופתאום אני רואה שאני עוד רחוק ויש עוד פסגה ועוד פסגה עד מי יודע כמה, ואני ממשיך ללכת, נכון עוד לא הגענו לפסגה, ואני לא יודע בדיוק איפה היא, וצריך להסתכל במפה ולא תמיד אני יודע איפה אני נמצא, אך עכ"פ אני בטוח שכל מה שצעדתי עד עכשיו זה לא היה לריק, כמובן אני לא מדבר על אחד שהוא מאבד את הצפון, אלא הוא הולך בכיוון, הוא יודע בדיוק לאן הוא הולך ללא ספק. אלא הוא חשב שהוא מגיע תיכף ומיד והוא לא מגיע. אז אם הוא באמת אדם נבון ובעל כח רצון וכח

סבל, הוא ממשיך לעלות ומתאמץ לבבו להמשיך לעלות משום שהוא בטוח בשני דברים: האחד שהוא בעז"ה יגיע למטרה, והשני שמה שהוא עשה עד עכשיו קירב אותו למטרה, הוא מבין שהמטרה היא כ"כ גבוהה, כ"כ נשגבה שעדיין יש לו מה לעשות כדי להתקרב אליה וכדי להגיע אליה "לבבו מתאמץ להוסיף בעבודתו" "על כן אמר קוה אל ה' והתקווה היא שלימות בעצמה" ... "על כן נאמנה תדע כי בכל ציור של תקווה לה'" - ציור של תקווה הכוונה היא של תפילה מתוך ציפיה, מתוך ערגה לקב"ה "שבכל ציור של תקוה לה' נתקרבת אל המטרה" צעדת צעדים חשובים רוממת את נפשך בציורי קדושה וקרבת אלוקים "אלא שלא הגיעך עדיין", לא נתמלא המבוקש מצד שלא השלמת את השגת התכלית, "על כן חזק ויאמץ לבך" - צריך לזה באמת כח ואומץ ועוצמה וכח רצון "חזק ויאמץ לבך - להשלים וקוה אל ה'".

זה באמת אחד הדברים שצריך להתחזק בהם לקראת הימים הנוראים שיש בהם ריבוי של תפילות, בראש - השנה אנחנו לא מתפללים על מילוי המבוקש במישור הפרטי, אלא במישור הכללי - הכלל עולמי, הכלל ישראלי, ומתוך כך תיקון כל העולם כולו, וכשמרבים מאד בתפילה, צריך באמת כוחות, לפעמים מתעייפים. כ"כ הרבה התפללנו, כ"כ הרבה פיוטים, אולי כל הסליחות זה גם קצת הכנה לקראת האריכות של תפילות החג, כדי שלא ניתעייף - צריך לעשות אימונים, סיפר לנו הרב נריה זצ"ל בחו"ל הוא היה מאיזור מינסק, שבין רוסיה הלבנה לליטא או לטויה (נדמה לי כך), אז הוא אומר ששם היו קוראים לסליחות שהיו אומרים לפי מנהג האשכנזים בערך שבוע, קצת יותר לפעמים לפני ר"ה, היו קוראים לזה "מניברס" זה מילה ברוסית שמהותה תימרונים, כמו שצבא מתכונן לקרב אז הוא יודע שבקרוב יצטרכו להפעיל כוחות ולא להשבר ולהחזיק מעמד במצבים קשים, אז עושים אימונים קשים. שהיו אפילו יותר קשים מאשר במצב אמת.

לכן היו קוראים לסליחות "מניברס" תימרונים, לקראת התפילות הארוכות, לקראת העמידה לפני ה'. שלא נרגיש חס ושלום חלישות הדעת אלא נדע שצריך גם כוחות, צריך גם קצת כוחות פיזיים אפילו להחזיק מעמד בתפילה ובעיקר כוחות נפשיים לדעת שכל תפילה, כל פיוט, כל מאמר שאנחנו אומרים בהשתפות הנפש באמת מקרב אותנו אל המטרה, ואם עוד לא השגנו את מילוי המבוקש זה משום שהמטרה שהיא העיקר 'לרומם את כוחות הנפש בציורי קדושה' וש"כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" להביא לידי התיקון המוסרי שמתבקש מאיתנו - ואם עוד לא הגענו לזה, אנחנו צריך להוסיף ולהרבות בתפילה, אך כל מה שאנחנו עושים אנחנו יודעים בביטחון גמור שאנחנו הולכים מתקרבים.

נוסיף ונעיין בקיצור נמרץ מתוך מאמר בעין אי"ה ברכות ח"א פרק א סימן קסז: הגמרא אומרת בקשר לתפילה מיוחדת על חברו "אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא" - הרב כאן מסביר, וחוזר קצת על מה שראינו במאמר הקודם, על הערך הגדול שיש בתפילה במיוחד כשמזדמן לפני האדם מצב שבו הוא יכול לבקש רחמים על מישהו, בעיקר אם הוא חברו, שיש לו קשר איתו, על - ידי התפילה הוא צריך להעמיק את הרגשת ההזדהות איתו.

וכשחבירו זקוק לרחמים, והוא נמצא במעמד כזה שהוא מסוגל להתפלל ושיש את כל התנאים שמאפשרים ומעוררים אותו לתפילה ובכל זאת הוא לא עשה את זה, אז הוא מחטיא את המטרה, הוא כאילו איבד את הדבר שצריך היה להיות מושג ע"י ההזדמנות המיוחדת הזו שנזדמנה לו.

כך זה באופן כללי לגבי כל מצב שמעורר לתפילה והאדם איננו מתעורר, אבל כאן הרב מדגיש כמה משפטים בקשר לערך, לתיקון המיוחד של השלמת כוחות הנפש, שלמות הנפש במישור המוסרי ובמישור של ההתקרבות לדרך האמת, של ציורי קדושה, של חיזוק מדת האהבה והחסד בלב האדם, יש ערך מיוחד לתפילה על חברו - לכן דוקא בענין הזה שנזדמנה לו מציאות כזאת שחברו זקוק לרחמים והוא יכול להתפלל, ולבקש רחמים והוא איננו מבקש, יש בזה הפסד גדול של תיקון מיוחד, של שלמות מיוחדת שיכולה להגיע אליו דוקא ע"י התפילה על חברו, אז אולי נראה רק כמה משפטים בעניין זה. בשתי השורות האחרונות בעמודה: "ורגשי הקשר שבין איש לחברו מגיע בשורש הקשר המאחד את האנושיות לתכלית נשגב המיוחד, ע"פ צרכים החומרים שלהם וע"פ רגשותיהם הנפשיות", כלומר יש ערך מיוחד בהרגשה ובהזדהות, באחדות הנפשות שכולנו צריכים לחתור אל אותה המטרה שהקב"ה הציב לפנינו. "והנה ההרגשה הטובה הבאה להאדם ע"י התפללו על חברו, היא הרגשה מורכבת" - יש כאן הרכבה נפלאה של כמה וכמה מעלות גדולות "מידיעת השגחת ה' יתברך" זה שהוא יודע שאם עכשיו הזדמן לפני המאורע המיוחד הזה שחברו זקוק לרחמים והוא יכול להתפלל בשבילו והוא רואה בזה את יד ההשגחה, שהקב"ה זימן את זה שהוא יוכל להתפלל בעבורו ולהגיע ע"י זה למעלה גדולה, אז קודם כל זה דבר אחד "מידיעת השגחת ה' יתברך ותכלית ההנהגה האלוקית בבריאה, שהיא לצד המעלה והמוסר שבה", שהקב"ה מכוון את הכל כדי שנגיע לשלמות המוסרית, "ורגש האהבה האמתית הפנימית על זולתו" זה ג"כ הישג גדול ונפלא שהאדם יכול להגיע אליו דוקא ע"י

התפילה על זולתו, משום שבזה הוא מתרומם ומגיע לאותה הכרה והרגשה פנימית של אהבה אמיתית על זולתו והאהבה הפנימית האמיתית אל זולתו לא רק מן השפה ולחוץ, הרגש זה כותב הרב "שהוא אחד משרשי המוסר הנדרש לתורה ולשכלול כל טוב". למה זה נדרש לשכלול כל טוב? מובן, משום שאדם שיש לו באמת את רגש האהבה האמיתית הפנימית אל זולתו, אז ודאי שהוא יהיה מעין של טוב, ודאי שהוא יהיה מקור של הטבה של הארה לכל מי שהוא יכול. זה מובן, אבל מדוע זה נדרש לתורה?

כאן אני רוצה להזכיר כמה משפטים קצרים מדברי המהר"ל "בדרך חיים" פרושו של המהר"ל לפרקי אבות, בפרק קנין תורה וארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, יש כמה דברים מובנים מאד: פלפול התלמידים, דבוק החברים, שבהם הכוונה היא בעסק התורה. וכן מיעוט של כמה דברים וכו', אבל יש כמה דברים שצריך עיון מה עניינם לקנין תורה, אחד מהדברים זה נושא בעול עם חברו, ולא נאמר שבדוחק ניתן לפרש שנושא בעול עם חברו זה בהסברת הסוגיא שהוא עוזר לו להבין את התוס'. אלא נושא בעול עם חברו כפשוטו, בכל עול של חברו, אין הכי נמי גם בהבנת התוס'. אבל לא רק בזה, בכל דבר נושא בעול עם חברו, ואוהב את הצדקות שזה בין אדם לחברו. זה דבר יפה וחשוב מאוד אבל למה זה שייך לקנין תורה, אוהב את המישרים וכן הלאה, מסביר המהר"ל כך "נושא בעול עם חברו" - "נכנס עם חברו באותו עול" לא משנה באיזה עול מדובר, כל דבר שהוא עליו למשא "ומורה דבר זה שהוא אדם טוב כאשר נכנס עם חברו להציל אותו מן הצרה ועוד מורה דבר זה שאינו נבדל מן הכלל כאשר נושא בעול עם חברו, וראוי אל התורה שהיא אל הכלל כמו שהתבאר" - התורה ניתנה לכלל, אדם פרטי שהוא נבדל מן הכלל חס ושלום איננו יכול לקנות תורה כי התורה שייכת לכלל, ולכן מי שנושא בעול עם חברו דוקא הוא יכול לזכות לקנין תורה, מפני שהוא מבטא בזה, כמו שאומר המהר"ל שאינו נבדל מהכלל, ואח"כ כתוב "שמטיב עם חברו, שמכריע אותו לכף זכות, שאם רואה דבר בחברו שהיה מגיע לכף חובה משתדל עם חברו להכריע אותו לכף זכות וכו'", "שמשתדל עם חברו להביאו אל האמת... שמשתדל עם חברו להעמיד אותו על השלום", גם זה מידות שמוזכרות שם וכמו שאמרנו אוהב את הצדקות, "וכל מדות אלו שהוא מרבה בעולם הזכות והאמת והשלום כי מה שנושא בעול עם חברו, היינו שאם הגיע אליו דבר קשה הוא נושא בעול עמו, על מנת לסלק מאתו מה שהגיע אליו כי חפץ הוא בטוב". "ראוי אל ת"ח להרבות השלום בעולם, כמו שאמרו ת"ח מרבים שלום בעולם, ולא השלום בלבד אלא כל דבר טוב... ואדם כזה ראוי אל התורה שהיא הטוב כדכתיב לקח טוב נתתי לכם תורתיו אל תעזובו וכאשר הוא נוהג עם חברו במידות אלו, מורה כי הוא טוב בעצמו" אז הוא בעצמותו שייך לטוב הוא הופך את עצמו למהות של טוב וראוי לכל

התורה שהיא טוב - כי לעולם, אומר המהר"ל, "הדומה יבוא אל הדומה" - לגבי מה שהזכרנו מקודם שבזה שהוא נושא בעול עם חברו - אוהב את הצדקות, אוהב את המישרים וכו' יש לו הזדהות עם חברו וממילא עם הכלל כולו, וזה ראוי לקנין תורה שניתנה אל הכלל.

יש על זה משל נפלא בספר האש קודש של האדמו"ר מפיאסצנא זצ"ל בעל חובת התלמידים, דברים שהוא אמר נכתבו בגטו בווארשה בשנות האימים ת"ש-תש"ב ומקצת תש"ג, הוא מדמה שם את כלל ישראל, והוא אומר שיש שני סוג כללים, יש כלל שמורכב מפרטים, אתה יכול לקחת הרבה פריטים ואיך שהוא להרכיב אותם יחד בעזרת כל מיני שיטות ולעשות מהם איזה כלל, ויש כלל שהוא מסתעף, שהפרטים מסתעפים מן הכלל כמו אילן, שבו לא נאמר שלקחו עלים, פרחים וענפים ופרות והדביקו אותם ויצא אילן, אלא מהות האילן היא אחת ומהאחדות הפנימית של האילן יצאו ויתפרטו כל אותם פרטי הפרטים לאלפים. כך הוא אומר הכלל ישראל, לכן הוא אומר כל זמן שאדם מישראל איננו מחובר לכלל, איננו יכול לעלות אל נשמת התורה, אל פנימיות התורה, שהיא חלק אלוק ממעל שהיא ניתנה לנו מהיושב במרומים.

וכותב ה"אש קודש" (עמוד צב למטה): "וממילא כל עוד שלא נתחבר האיש אל הכלל ישראל, ולא עלה מפרטיות עצמותו אל נשמת ישראל אינו יכול לעלות יותר אל הקב"ה, כיון שהוא לעצמו רק ענף הוא, ורק הכלל באחדות והעצם הוא, ורק כשעלה אל בחינת נשמת הכלל ישראל אז מעתה יכול לעלות אל יותר קדושה ולהתקרב בכל פעם יותר אל הקב"ה". זה מה שאמר המהר"ל שלכן מי ששלם באהבת הריע, מי ששלם באהבת ישראל, אבל לא רק כלל ישראל, לפעמים זה לא כ"כ קשה לדבר על אהבת כלל ישראל, צריך לדעת גם לאהוב את ר' ישראל, אהבת הריע כפשוטו, זה שנמצא על ידך זה שנמצא בהיכר שלך ובהישג ידך, ע"י זה מזדהים באמת עם הכלל ישראל ומתוך זה מגיעים לנשמת התורה ולקרבת אלוקים באמת.

זה מה ששייך למה שהזכרנו מקודם בשם ר' אליהו לופיאן זצ"ל בעניין של התקרבות והתאחדות באהבת הריע, כמו שאמרנו, זה גם נותן מזכיותיו של כל אחד לשאר, וגם מקרב אותנו יותר ויותר להשגת קרבת אלוקים באמת על ידי ההתאחדות עם כל אחד ואחד ומתוך זה עם הכלל כולו.

